

КОМЕНТАРИ И ПРЕДЛОЗИ ЗА ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ НАЦРТА ЗАКОНА О ПРАВИМА ДЕТЕТА И ЗАШТИТНИКУ ПРАВА ДЕТЕТА

Аутономни женски центар, Астра и Група 484

Београд, септембар 2019.

Пројекат финансира
Европска унија.

Увод

Аутономни женски центар, Астра и Група 484, у складу са својим залагањима на успостављању што адекватнијег институционалног система заштите деце у Србији, сачинили су коментаре и предлоге за измене и допуне Нацрта закона о правима детета и заштитнику права детета, који су током јавне расправе достављени Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Приликом формулисања предлога и коментара руководиле смо се:

- двадесетвишегодишњим искуством у пружању помоћи деци жртвама насиља у породици и других кривичних дела родно заснованог насиља, трговине људима, вишеструке дискриминације, као и деци избеглицама, мигрантима и тражиоцима азила;
- ратификованом Конвенцијом о правима детета;
- Закључним запажањима Комитета за права детета о комбинованом другом и трећем периодичном извештају Републике Србије;¹
- ратификованом Конвенцијом Уједињених нација о статусу избеглица;
- ратификованом Конвенцијом Уједињених нација против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака;
- ратификованом Конвенцијом Уједињених нација о елиминацији свих облика дискриминације жена;
- Протоколом УН против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом;
- Општом препоруком Комитета УН за елиминацију свих облика дискриминације жена бр. 32 о родној димензији избегличког статуса, азила, националности и апатридији жена;²
- ратификованом Конвенцијом МОР број 182 о најгорим облицима дечјег рада;
- ратификованом Конвенцијом Савета Европе о превенцији и борби против насиља над женама и насиља у породици (тзв. Истанбулска конвенција);³
- Смерницама УНХЦР-а које се односе на доделу међународне заштите у случајевима родно заснованог прогона;⁴
- Општим протоколом о заштити деце од злостављања и занемаривања;
- Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима;
- и другим релевантним документима Уједињених нација, Европске уније и Савета Европе, као и важећим законима и подзаконским актима Републике Србије.

Ауторке:

Вања Мацановић и Тања Игњатовић, Аутономни женски центар, Београд⁵
 Јасмина Крунић и Марија Анђелковић, АСТРА – Акција против трговине људима, Београд⁶
 Јелена Унијат и Мирослава Јелачић, Група 484, Београд⁷

¹ Усвојио је Комитет на својој 74. седници (16. јануар – 3. фебруар 2017. године).

² Доступна само на енглеском језику на сајту Комитета УН за елиминацију свих облика дискриминације жена: <<https://bit.ly/35rbaof>>.

³ „Међународни уговори”. *Сл. гласник РС*, бр. 12/2013.

⁴ UNHCR Guidelines for international protection, Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2002.

⁵ посебних коментара на чл. 26, 29, 32, 37, 41, 42, 43, 44, 48, 66, 68 и 104.

⁶ посебних коментара на чл. 26, 34 и 75.

⁷ општих коментара, као и посебних коментара на чл. 3, 6, 23, 27, 50, 51, 60, 71, 72 и 75.

ПРЕДЛОЗИ И КОМЕНТАРИ

Општи коментари

Материјалне одредбе

Начелни коментар у вези са доношењем Закона о правима детета односи се, пре свега, на питање да ли је овакав један јединствен закон уопште неопходан, као и да ли је могуће кодификовати све норме које се односе на права детета у један закон. Са становишта неопходности и оправданости доношења оваквог закона, истичемо и да сам предлагач напомиње да *овакав закон, који на једном месту одређује и уређује сва права детета, а у другом делу закона инструменте заштите, промоције и унапређења права детета не постоји ни у једној земљи*⁸, па је питање који су одлучујући разлози да Србија буде изузетак. Међутим, уређење права детета на овакав начин, покушајем детаљног нормирања, доводи до озбиљних ризика по правну сигурност, имајући у виду да су нека од предложених решења у супротности са већ постојећим законима.⁹ Са друге стране, уколико би овај закон на идентичан начин уређивао иста питања која су већ уређена у другим законима, поставља се питање сврсисходности, дуплирања идентичних норми, односно постојања врло сличних одредаба у различитим законима. Нацрт закона уноси и неке нове термине и изразе, као што су *колизијски заступник, дете азилант* и сл., који нису објашњени, а који, иако личе на већ постојеће, ипак нису као такви предвиђени другим законима, као на пример Породичним законом, Законом о азилу и привременој заштити. Стога, уколико постоји оправдан интерес за усвајање јединственог правног акта, којим би се уредила материја права детета, неопходно је ускладити законску терминологију Нацрта закона са важећим законским прописима како не би долазило до забуна и погрешних тумачења приликом примене.

Иако прописује велики број права детета, обавеза и забрана, Нацрт закона не регулише питање санкција, тј. не прописује никакве казнене одредбе за непоштовање, односно кршење одредаба закона. Примера ради, Нацрт не регулише да ли ће учинилац бити кажњен, којом казном и у ком поступку уколико прекрши забрану телесног кажњавања детета, прописану чланом 28 Нацрта закона. Треба имати у виду да понуђено решење у Нацрту није у складу са тачком 37 д) Закључних запажања Комитета за права детета о комбинованом другом и трећем периодичном извештају Републике Србије, у ком Комитет апелује на државу да осигура да се учиниоци телесног кажњавања деце доведу пред надлежне управне и судске органе.

Процесне одредбе – поступак пред Заштитником за права детета

Иако је у прелазним и завршним одредбама чл. 122 наведено да ступањем на снагу овог закона престаје да важи члан. 6, ст. 2 Закона о Заштитнику грађана, ништа није речено о даљем важењу одредаба чл. 25, ст. 1 и 2 Закона о Заштитнику грађана, у којима се наводи да свако физичко или правно лице, домаће или страном (*прим. аутора*, између осталог и дете) може да поднесе притужбу Заштитнику грађана, као и да, уколико је реч о повреди права детета, притужбу у име малолетног лица може поднети његов родитељ, односно законски заступник. То имплицира да ће ове одредбе и даље остати да важе, па се тако за повреде права детета лица могу обраћати притужбама и једном и другом заштитнику. Имајући у виду наведено, може лако доћи до правне несигурности и до сукоба надлежности (било позитивног било негативног) између Заштитника грађана и Заштитника права детета у решавању притужби којима се указује на повреде права детета, као и до стварања забуна код грађана и њиховог „шетања“ од једне до друге институције, што су одлике лоше

⁸ Јавна расправа о Нацрту закона о правима детета и заштитнику права детета. <<https://bit.ly/316dwFT>> 8. 7. 2019. године.

⁹ Више о томе у делу *Појединачни коментари*, страна 18.

управе. Такође, у процесном смислу поставља се и питање да ли је пре обраћања Заштитнику грађана неопходно да се поводом повреде права детета као претходно правно средство прво поднесе притужба Заштитнику права детета, али и обрнуто. Такође, да ли се, узимајући у обзир основна начела правног поретка Републике Србије, могу у исто време водити два паралелна поступка. Поставља се и питање да ли се притужилац, уколико није задовољан поступком пред једним од заштитника, може обратити другом заштитнику и да ли један заштитник на тај начин може преиспитивати одлуке другог, односно да ли се посредно успоставља однос међусобне контроле два независна органа. Такође, може доћи и до конфузије у поступању органа управе током поступка контроле законитости и правилности њиховог рада и након њега, јер би они могли доћи у ситуацију да се изјашњавају и једном и другом заштитнику поводом истог случаја, као и да се поступци контроле заврше са различитим исходима, па се поставља питање на који начин треба да поступи у конкретном случају. Имајући у виду наведено, у прелазним и завршним одредбама неопходно је прецизирати однос између два заштитника и разграничења њихових надлежности, односно уредити њихову будућу сарадњу и заједничко деловање у поступцима који се воде поводом истог случаја.

Такође, из одредаба Нацрта закона произилази да су надлежности за поступање по притужбама Заштитника права детета значајно ограничене, практично сведене на јако мали број случајева. Са једне стране, наведено је да Заштитник права детета неће поступати док се не исцрпи сва расположива правна средства (чл. 98), а са друге стране, да Заштитник права детета не поступа по притужби ако је поступак пред судом по истој ствари већ покренут или правоснажно окончан (чл. 100). Имајући у виду да ће у раној фази повреде притужба бити преурањена због неискоришћености расположивих правних средстава, а да ће у каснијим фазама у великом броју случајева већ бити покренут и судски поступак (нпр. судски поступци за развод брака, виђање детета, поверавање детета, насиље у породици, давање издржавања, извршење судских одлука итд.), долазимо до веома скромног обима притужби по којима ће Заштитник права детета уопште моћи да поступа. Стога се поставља питање сврхе постојања посебног органа, који већ по слову Закона има веома ограничено деловање у случајевима (потенцијалног) кршења права детета, које се више своди на промоцију и превенцију, него на заштиту. Наведено законско решење било би у потпуној супротности са препоруком Комитета за права детета¹⁰ да се убрза усвајање Закона о омбудсману за права детета, који би се **конкретно** бавио правима детета и којим би се осигурало да то тело има овлашћење да прими, **истражи и решава притужбе** деце на начин који је погодан за дете. Оваквим регулисањем, какво је предвиђено Нацртом закона, истраживао би се и решавао веома мали број примљених притужби, јер би велика већина била на самом почетку одбачена из формалних разлога, без улажења у суштину ствари, што се своди на бирократско поступање које никако није угодно за дете. С једне стране, управо је једна од замерки које је Комитет имао на рад заменика Заштитника грађана задуженог за права детета била да је недовољно видљив и да су му овлашћења недовољна, а са друге стране, планира се оснивање посебног органа за заштиту права детета, чија би овлашћења била још мања, а ограничења у поступању по притужбама још већа.

И на крају, како у Нацрту нису наведена неопходна финансијска средства за спровођење закона, остаје отворено питање колико би ова нова институција коштала грађане Републике Србије. Сматрамо да би предлагач требало јасно и транспарентно да представи трошкове оснивања и рада посебног Заштитника за права детета, као и да сачини анализу односа трошкова и добити оваквих законских решења, па би тек онда могла да се поведе свеобухватна јавна расправа о оправданости усвајања оваквог закона. Такође, саставни део овакве анализе нужно би требало да буде и анализа потенцијалних извора финансирања рада овакве институције, имајући у виду

¹⁰ Закључна запажања Комитета за права детета о комбинованом другом и трећем периодичном извештају Републике Србије – тачка 17 а).

ограничења која произилазе из економске ситуације у којој се Република Србија налази и административних одлука Владе Републике Србије у вези са забраном запошљавања, ограничењима и мерама штедње.

Коментари и предлози измена појединачних чланова

Основна начела Члан 3

Сматрамо да у ст. 1 чл. 3 треба додати још два начела, тако да сада гласи:

Начела овог закона су:

- 1) Права детета су недељива и целовито се остварују, тако да ниједно право детета аутоматски не искључује друго.
- 2) У СВИМ АКТИВНОСТИМА КОЈЕ СЕ ТИЧУ ДЕТЕТА, БЕЗ ОБЗИРА НА ТО ДА ЛИ ИХ ПРЕДУЗИМАЈУ ЈАВНЕ ИЛИ ПРИВАТНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ, СУДОВИ, АДМИНИСТРАТИВНИ ОРГАНИ ИЛИ ЗАКОНОДАВНА ТЕЛА, НАЈБОЉИ ИНТЕРЕСИ ДЕТЕТА БИЋЕ ОД ПРВЕНСТВЕНОГ ЗНАЧАЈА.
- 3) ЗАКОН СЕ ПРИМЕЊУЈЕ ПРЕМА СВАКОМ ДЕТЕТУ КОЈЕ СЕ НАЛАЗИ ПОД ЈУРИСДИКЦИЈОМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ БЕЗ ИКАКВЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ.
- 4) У остваривању, унапређивању и заштити права детета, Заштитник права детета, органи јавне власти, правна и физичка лица дужни су да међусобно сарађују.
- 5) Одлуке о правима и интересима детета доносе се уз поштовање мишљења детета, развојних капацитета детета и у најкраћем могућем року.

Образложење

Сматрамо да је један од основних постулата Конвенције о правима детета, поступање у најбољем интересу детета (члан 3 Конвенције) неопходно прописати на нивоу начела, а не одредбама којима се специфично уређују поједине радње/поступци/остваривање појединих права. У Јединственим методолошким правилима за израду прописа у члану 6, став 5, између осталог наведено је: „(...) начела изражавају основне вредности у области која се уређује прописом.“ Уколико се у оквиру начела предвиди тачка којом ће бити прописана обавеза поштовања најбољег интереса детета, неопходно је из Нацрта брисати чланове/ставове којима се апострофира обавеза поштовања најбољег интереса детета приликом предузимања конкретне радње/вођења поступка и др. (пример члан 8, став 1).

У вези са тачком 3, сматрамо да је неопходно увести експлицитну одредбу о дејству закона на свако дете које се налази под јурисдикцијом Републике Србије, имајући у виду да се у тренутном Нацрту помињу само неке специфичне категорије странаца, те се оставља простор за различита тумачења тога да ли и у којој мери одредбе Закона треба примењивати у односу на друге категорије деце странаца које нису поменуте. Конвенција о правима детета у члану 2 говори управо о обавези државе да осигура примену одредаба Конвенције према сваком детету које се налази под њеном јурисдикцијом, као и члан 1 Европске конвенције о људским правима, који говори о надлежности свих страна потписница. Иако би непосредна примена одредаба ових конвенција требало да буде довољан гарант, сматрамо да је *mutatis mutandis*, како је урађено и у погледу неких других одредаба конвенција које су доследно инкорпорирани у Нацрт, неопходно прописивање недвосмислене обавезе поштовања права сваког детета под јурисдикцијом Републике Србије.

Судска и друга заштита права детета

Члан 6

Сматрамо да тач. 2, ст. 2 чл. 6 треба да гласи:

Мере из става 1 овог члана детету обезбеђују

- 1) приступ суду, органима управе, Заштитнику права детета и другим независним телима;
- 2) доступне судске, управне, независне, жалбене и друге поступке за заштиту права детета;
- 3) пружање информација, савета и правне помоћи;
- 4) независно заступање и
- 5) друге услуге, поступке или средства којима се остварује ефикасна заштита права детета.

Образложење

Сматрамо да је неопходно у члану 6, ставу 1, тачки 2 избрисати речи „независне и жалбене“, зато што управни и судски поступак инкорпорирају и жалбени поступак, који је гарантован према Уставу и прописима Републике Србије. Када је у питању реч „независтан“, сматрамо да она није адекватна и да није уобичајено коришћење те речи за означавање поступака који се покрећу и воде пред независним институцијама.

Право на слободу удруживања

Члан 23

Сматрамо да ст. 1 чл. 23 треба да гласи:

ДЕТЕ СА НАВРШЕНИХ 14 ГОДИНА ЖИВОТА ИМА ПРАВО ДА ОСНИВА УДРУЖЕЊА, ДА СЕ УЧЛАЊУЈЕ У УДРУЖЕЊЕ И ДА АКТИВНО УЧЕСТВУЈЕ У ЊЕГОВОМ РАДУ, У СКЛАДУ СА ЗАКОНОМ.

Образложење

Потребно је чл. 23, ст. 1 Нацрта закона ускладити са одредбама чл. 10 Закона о удружењима (Сл. гласник РС, бр. бр. 51/2009, 99/2011 – др. закони и 44/2018 – др. закон), у којима је наведено да само малолетници са навршених 14 година живота могу бити оснивачи удружења. Према томе, потребно је уместо речи *Свако дете има право да оснива удружења* написати *Малолетници са навршених 14 година живота*. Имајући у виду то да одредбе наведеног члана, ставови 3 и 4 регулишу и слободу окупљања, као и ограничења слободе удруживања и окупљања, потребно је допунити назив члана – *Право на слободу удруживања и окупљања*.

Појам насиља над дететом

Члан 26

Сматрамо да у ст. 2 чл. 26 треба додати и следеће облике насиља, тако да он гласи:

Насиље над дететом, између осталог, укључује:

- а. злостављање;
- б. мучење;
- в. ПРОГАЊАЊЕ;
- г. занемаривање;
- д. телесно дисциплиновање;
- ђ. окупљачко, нехумано или понижавајуће поступање или кажњавање;
- е. незаконито лишење слободе;

- ж. ОДУЗИМАЊЕ МАЛОЛЕТНОГ ЛИЦА;
- з. држање у ропском својству;
- и. искоришћавање у раду, посебно за најтеже облике дечјег рада;
- ј. СКЛАПАЊЕ ПРИНУДНОГ БРАКА;
- к. СКЛАПАЊЕ ДЕЧЈИХ БРАКОВА
- л. сексуално насиље, СЕКСУАЛНО (ПОЛНО) УЗНЕМИРАВАЊЕ и експлоатацију;
- м. САКАЋЕЊЕ ЖЕНСКОГ ПОЛНОГ ОРГАНА;
- н. НАСИЉЕ УЧИЊЕНО ИЗ ТАКОЗВАНЕ „ЧАСТИ“, ЗБОГ КУЛТУРЕ, ОБИЧАЈА, РЕЛИГИЈЕ ИЛИ ТРАДИЦИЈЕ ИЛИ НАГОВАРАЊЕ ДЕТЕТА ДА УЧИНИ ТАКВА ДЕЛА;
- о. искоришћавање детета за учешће у оружаном сукобу;
- п. друге облике искоришћавања;
- р. продају и трговину дететом;
- с. СВЕДОЧЕЊЕ, ОДНОСНО ИЗЛАГАЊЕ ДЕТЕТА БИЛО КОМ ОБЛИКУ НАСИЉА ИЛИ КРИВИЧНИМ ДЕЛИМА ИЗВРШЕНИМ ПРЕМА ДРУГИМ ОСОБАМА.

Образложење

Именованим облицима насиља над дететом треба додати и све облике који обухватају прихваћени међународни уговори, какав је *Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици*¹¹ (даље: Конвенција СЕ), што је у великом делу сагласно и са *Кривичним закоником Републике Србије*¹².

Конвенција СЕ у чл. 3 – Дефиниције наводи „ф) појам 'жена' укључује девојке испод 18 година живота“. *Конвенција СЕ* између осталих облика насиља именује чл. 34 – Прогањање, чл. 42 – Неприхватање оправдања за кривична дела, укључујући и дела почињена у име такозване „части“.

Кривични законик Републике Србије укључује и чл. 182а – *Полно узнемиравање*, чл. 187а – *Принудно закључење брака*, чл. 191 – *Одузимање малолетног детета*, чл. 121а – *Сакаћење женског полног органа*, усаглашено са облицима насиља, који су обухваћени *Конвенцијом СЕ*.

Дечји бракови се помињу само у контексту деце миграната и избеглица (члан 72). Сматрамо да проблем дечјих бракова не треба везивати само за ову популацију деце. У том смислу, предлажемо да у члану 26 треба додати и склапање дечјих бракова као облик насиља над дететом.

*Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима*¹³ у тачки 6 – *Дете и други посебно осетљиви чланови породице сведоци насиља над женама у породици и у партнерским односима* експлицитно наводи: „Деца се сматрају жртвама насиља у породици не само када га директно трпе већ и када су изложена актима насиља које један члан породице врши над другим члановима као сведоци. Сведочење и изложеност насиљу трауматизује децу, било да директно посматрају насиље, било да чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, када знају да се насиље дешава или се може десити, односно када накнадно виде последице насиља међу члановима породице. Савремена сазнања потврђују да изложеност физичком, сексуалном или психолошком злостављању и насиљу између родитеља или других чланова породице има озбиљан утицај на децу и друге нарочито осетљиве чланове породице.“ Даље, у Општем протоколу наводи се: „Термин 'дете сведок' не односи се само на децу која непосредно присуствују чину насиља у породици већ и на децу која су насиљу посредно изложена. У овим случајевима потребно је комплементарно

¹¹ <<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2013/2246-13Lat.pdf>>

¹² <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html>

¹³ <<https://bit.ly/325uUMI>>.

применити и Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања. (..) Све услуге које се пружају деци сведоцима насиља у породици и другим нарочито рањивим члановима породице морају се предузимати у складу са њиховим најбољим интересом.”

У Нацрту закона о правима детета и заштитнику права детета, у чл. 41 – Право на опоравак и реинтеграцију помиње се право „детета које је сведок ових или других дела извршених према другим особама”.

Забрана мучења (тортура) и лишења слободе Члан 27

Сматрамо да ст. 1 чл. 27 треба изменити, као и да истом члану треба додати ст. 4, тако да чл. 27 гласи:

ДЕТЕ НЕ СМЕ БИТИ ПОДВРГНУТО МУЧЕЊУ ИЛИ НЕЧОВЕЧНОМ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋЕМ ПОСТУПАЊУ ИЛИ КАЖЊАВАЊУ.

Деца не могу бити лишена слободе, изузев у законом прописаним случајевима, на начин и у поступку утврђеним законом.

Лишење слободе детета је мера последњег избора када алтернативне мере нису могуће или нису дале резултате и примењује се искључиво ради заштите детета, других лица и јавне безбедности и ради рехабилитације детета, најкраће могуће време и уз периодичне провере и право на жалбу.

ХАПШЕЊЕ И ЛИШЕЊЕ СЛОБОДЕ ДЕТЕТА ЈЕСТЕ МЕРА ПОСЛЕДЊЕГ ИЗБОРА, КАДА АЛТЕРНАТИВНЕ МЕРЕ НИСУ МОГУЋЕ ИЛИ НИСУ ДАЛЕ РЕЗУЛТАТЕ И ПРИМЕЊУЈЕ СЕ ИСКЉУЧИВО РАДИ ЗАШТИТЕ ДЕТЕТА, ДРУГИХ ЛИЦА И ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ И РАДИ РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ ДЕТЕТА, НАЈКРАЋЕ МОГУЋЕ ВРЕМЕ И УЗ ПЕРИОДИЧНЕ ПРОВЕРЕ И ПРАВО НА ЖАЛБУ.

Образложење

Република Србија је страна уговорница више међународних уговора, којима се забрањују тортура и друго свирепо, нељудско или понижавајуће кажњавање и поступање. Забрана тортуре и злостављања представља цивилизацијску тековину савременог доба, те самим тим и *jus cogens* норму међународног права.¹⁴ Та забрана је апсолутна, и она се не може дерогирати, у складу са чл. 4 Међународног пакта о грађанским и политичким правима, односно у складу са чл. 15 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, без обзира на преовлађујуће стање у држави о којој је реч. У том смислу, члан 27 неопходно је усагласити, у првом реду са чланом 37 Конвенције о правима детета, као и са другим међународним документима, којима се прописује обавеза забране мучења (члан 3 Европске конвенције о људским правима, члан 1 Конвенција Уједињених нација против тортуре и других свирепих, нељудских или понижавајућих казни и поступака, члан 1 Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања Савета Европе итд.). Додатно, чл. 25 Устава Републике Србије гарантује неповредивост психичког и физичког интегритета и предвиђа да „нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити

14 „[Међународни суд правде] сматра да је забрана мучења део обичајног међународног права и да је постала перемпторна норма (*jus cogens*).“ Међународни суд правде. „Питања везана за обавезу да се кривично гони или изврши екстрадиција (Белгија против Сенегала)“. Пресуда, *ICJ Reports* 2012, 99. „Овој забрани мучења својствене су три важне особине [...] а) Ова забрана покрива чак и потенцијалне повреде [...] б) Ова забрана намеће обавезе *erga omnes* [...] с) Забрана мучења стекла је статус *jus cogens* [...]“ Међународни кривични трибунал за бившу Југославију. „Тужилац против Анте Фурунџије (Пресуда Претресног већа)“, IT-95-17/1-Т, 10. децембар 1998: 147–157.

подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка”.¹⁵ Овако наведени став неоправдано сужава забрану мучења, те је потрено наведени став усагласити са одредбама Устава Републике Србије и ратификованим међународним уговорима.

Посебне мере заштите детета од насиља **Члан 29**

Сматрамо да у ст. 2 чл. 29 треба додати тачку 2, која гласи:

- Свако дете ~~прав~~ има право на посебне мере заштите од свих облика насиља. Посебне мере заштите нарочито се пружају детету које је:
1. жртва било ког облика насиља, злостављања, занемаривања, експлоатације, продаје или трговине децом;
  2. СВЕДОК, ОДНОСНО КОЈЕ ЈЕ ИЗЛОЖЕНО БИЛО КОМ ОБЛИКУ НАСИЉА ИЛИ КРИВИЧНИМ ДЕЛИМА ИЗВРШЕНИМ ПРЕМА ДРУГИМ ОСОБАМА;
  3. остваривање сваког права на посету, односно старатељство не угрожава права и безбедност жртве или деце.
  4. изложено дискриминаторском или стигматизирајућем поступању органа јавне власти, физичког или правног лица;
  5. које је укључено у штетне праксе опасне по живот;
  6. лишено породичног старања;
  7. у сукобу са законом;
  8. лишено слободе или изложено другим ограничењима својих права и слобода;
  9. се налази у другим ситуацијама које су или могу бити ризичне за његов правилан развој и добробит.

Образложење

Образложења за допуну члана у вези са сведочењем, односно изложеношћу деце насиљу, иста су као она већ наведена уз допуне за чл. 26.

Посебне мере заштите детета жртве **Члан 32**

Сматрамо да ст. 3 чл. 32 треба додати тачке 6 и 7 које гласе:

- У примени посебних мера заштите у односу на дете, органи јавне власти нарочито ће:
1. ограничити број саслушања детета на два;
  2. обезбедити да саслушање детета врше обучена службена, односно стручна лица у одговарајућем простору, уз употребу доступних техничких средстава за пренос слике и звука, у складу са законом;
  3. онемогућити сваки контакт детета и осумњиченог учиниоца, укључујући и суочење, изузев на захтев детета и уколико то није у супротности са његовим најбољим интересима;
  4. обезбедити детету правну помоћ, услуге тумача и преводиоца, подршку стручних органа, лица или служби подршке и присуство родитеља, старатеља, односно особе од поверења по дететовом избору;
  5. предузимати друге мере ради заштите физичког и психичког интегритета детета и спречавања могућих штетних последица поступака по личност, развој и добробит детета;
  6. ОБЕЗБЕДИТИ ДА МЕРЕ У ПОСТУПКУ ПРИЛИКОМ ПОВЕРАВАЊА ДЕТЕТА И РЕГУЛИСАЊА ПРАВА НА ОДРЖАВАЊЕ ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕТЕТА СА РОДИТЕЉЕМ КОЈЕМ НИЈЕ ПОВЕРАНО БУДУ УЗЕТЕ У ОБЗИР У

¹⁵ „Устав Републике Србије”. Сл. гласник РС, бр. 98/2006: чл. 25.

СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА, ОДНОСНО ДА ПРАВА НА ОДРЖАВАЊЕ ЛИЧНИХ ОДНОСА НЕ УГРОЖАВАЈУ ПРАВА И БЕЗБЕДНОСТ ДЕТЕТА И НЕНАСИЛНОГ РОДИТЕЉА;

7. ОБЕЗБЕДИТИ МЕРЕ КОЈЕ СПРЕЧАВАЈУ ЗЛОУПОТРЕБУ ПОЈМА „РОДИТЕЉСКО ОТУЂЕЊЕ“ У СИТУАЦИЈАМА КАДА ЈЕ РОДИТЕЉ ОПТУЖЕН ЗА НАСИЉЕ НАД ДЕТЕТОМ ИЛИ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ.

Образложење

Предлог за додавање тачке 6 у складу је са *Конвенцијом СЕ*, чл. 31 – *Старатељство, право на посету и безбедност* у ком се наводи: „1) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да, приликом доделе старатељства и права на посету деце, случајеви насиља обухваћени овом конвенцијом буду узети у обзир; 2) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да остваривање сваког права на посету, односно старатељство не угрожава права и безбедност жртве или деце.”

Платформа УН и регионалних независних механизма о насиљу над женама и правима жена¹⁶ недавно је издала саопштење¹⁷ о томе да се у пракси често потцењује чињеница да насиље према женама коинцидира са злостављањем деце¹⁸. Наглашена је важност холистичког и координираног приступа, који се заснива на постојећим међународним и регионалним стандардима, а које потврђује и судска пракса међународних судова, уговорних тела УН и других релевантних механизма. Он се мора примењивати и на националном нивоу, не само да би се осигурали најбољи интерес детета већ и принцип равноправности жена и мушкараца.

Платформа УН и регионалних независних механизма подсећа да *Општа препорука бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, ажурирање Опште препоруке бр. 19* у чл. 40 – *Заштита* наводи: „Усвојити и практично спровести ефикасне мере за заштиту и помоћ женама тужитељкама и сведоцима родно заснованог насиља пре законских поступака, током ових поступака и након њих путем: б) (...) Права или потраживања починилаца или наводних учинилаца током и после судских поступака, у односу на имовину, приватност, чување деце, приступ, контакт и посете, треба да буду одређени у светлу људских права жена и деце на живот и физички, сексуални и психолошки интегритет, и руковођена начелом најбољих интереса детета”¹⁹.

Платформа УН и регионалних независних механизма се такође позива на чл. 31 *Конвенције СЕ – Старатељство, право на посету и безбедност*.

Предлогом за додавање тачке 7 у складу је такође са саопштењем Платформе УН и регионалних независних механизма, у коме је истакнуто да обесхрабрује злоупотребу појма „родитељског отуђења” и сличних појмова који се користе да би ускратили старање мајке над децом када је отац оптужен за насиље у породици, указујући на то да се тиме потпуно занемарују могући ризици за децу. Платформа указује на то да Комитет експерата за праћење Конвенције *Belém do Pará* (MESECVI)

¹⁶ Šimonovic, Dubravka. [Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences](#); Gbedemah, Hilary. Chairperson of the [UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women](#); Radačić, Ivana. Chair of the [UN Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice](#); Acar, Feride. President of the [Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence of the Council of Europe](#); Macaulay, Margarette May. [Rapporteur on the Rights of Women of the IACHR](#); Asuagbor, Lucy. [Special Rapporteur on Rights of Women in Africa](#) and Mesa, Sylvia. President of the [Committee of Experts of the Follow-up Mechanism to the Belém do Pará Convention](#).

¹⁷ <<https://rm.coe.int/final-statement-vaw-and-custody/168094d880>>

¹⁸ Што потврђују и домаћа истраживања: <<https://bit.ly/2Vw24SN>> Такође, сведоче и утврђења Заштитника грађана у случајевима убиства жена (феминицид) као последице насиља у породици и злостављања и занемаравања деце у контексту насиља у породици.

¹⁹ „Фатма Јилдирим (Fatma Yildirim) против Аустрије”, бр. 6/2005, „Сахиде Гоекце (Sahide Goekce) против Аустрије”, бр. 5/2005; „Ангела Гонзалез Карењо (Angela González Carreño) против Шпаније”, бр. 47/2012; „М. В. против Данске”, бр. 46/2012; „Исатоу Јалов (Isatou Jallow) против Бугарске”, бр. 32/2011.

у декларацији из 2014. године²⁰ препоручује да се током истрага и ради утврђивања постојања насиља изричито забране „докази на основу сведочења о наводном синдрому отуђења од родитеља“, јер се овај и сродни појмови могу злоупотребити ако се примене без узимања у обзир међународних стандарда у вези са тим питањима. Експерти наводе да се оптужбе мајки за отуђење, које долазе од родитеља који су чинили насиље, морају сматрати наставком моћи и контроле државних актера, укључујући у то и оне који одлучују о поверавању деце. Они позивају да се у свим поступцима у обзир узимају права жена и деце на живот и физички, сексуални и психички интегритет, водећи се начелом најбољег интереса детета.

Искоришћавање детета за проституцију Члан 34

Сматрамо да ст. 2 чл. 34 треба предвидети и посредовање као радњу извршења, тако да сада гласи:

Забрањено је нуђење, добијање, набављање, ПОСРЕДОВАЊЕ или обезбеђивање детета за потребе децје проституције.

Образложење

Сматрамо да је неопходно прецизирати и ПОСРЕДОВАЊЕ као облик искоришћавања детета за проституцију у оквиру става 2, члана 34. Искоришћавање детета за проституцију (ДЕО ЧЕТВРТИ – ПРАВО ДЕТЕТА НА ЗАШТИТУ ДЕТЕТА ОД НАСИЉА).

Заштита детета од учешћа у играма на срећу Члан 37

Сматрамо да треба додати ст. 1 чл. 37 који гласи:

ЗАБРАЊУЈЕ СЕ РОДИТЕЉИМА, СТАРАОЦИМА, ХРАНИТЕЉИМА И ДРУГИМ ОДРАСЛИМ ЛИЦИМА КОЈА БРИНУ О ДЕТЕТУ ДА ДЕТЕТУ ОМОГУЋЕ УЧЕШЋЕ У ИГРАМА НА СРЕЋУ ИЛИ ГА ИЗЛОЖЕ ИГРАМА НА СРЕЋУ.

Образложење

Сматрамо да није довољно да се деца штите од других који их излажу играма на срећу или им омогућавају да у њима учествују, уз сагласност родитеља, старатеља или хранитеља, или без ње, а да истовремено не постоји јасна забрана родитељу, стараоцу, хранитељу или другом одраслом лицу, које брине о детету да детету не сме да омогући учествовање у играма на срећу или да дете њима изложи.

Право на опоравак и реинтеграцију Члан 41

Сматрамо да чл. 41 треба да гласи:

Органи јавне власти предузимају све мере да подстичу физички и психолошки опоравак У БЕЗБЕДНОМ ОКРУЖЕЊУ и друштвену реинтеграцију детета које је претрпело насиље, злостављање, мучење, занемаривање или други облик окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања, радну и другу експлоатацију, сексуално насиље и експлоатацију, оружани сукоб, продаје и трговине децом, детета коме се овим делима прети, детета које је сведок ових или других дела извршених према другим особама.

²⁰ <<https://www.oas.org/en/mesecvi/docs/DeclaracionDerechos-EN.pdf>>.

Опоравак и реинтеграција се омогућавају у условима који ГАРАНТУЈУ ФИЗИЧКУ И ЕМОЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ У ОКРУЖЕЊУ У КОЈЕМ ДЕТЕ БОРАВИ, подстичу здравље, самопоштовање и достојанство детета.

Локална самоуправа је дужна да у складу са потребама обезбеди услуге које подстичу физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију детета, УКЉУЧУЈУЋИ У ТО И СПЕЦИЈАЛИЗОВАНУ ПСИХОСОЦИЈАЛНУ ПОДРШКУ КОЈА ОДГОВАРА УЗРАСТУ ДЕТЕТА.

Образложење

Физичко и емоционално безбедно окружење први је и нужни услов за опоравак детета које је било изложено насиљу. То подразумева да насиље мора бити заустављено, да мора бити спречено његово понављање, а да место где дете борави мора бити сигурно у физичком и емоционалном смислу, што одговара *Општим принципима у заштити жртава насиља у породици* (тачка 8) у *Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима*.²¹

Предлог за измене ст. 3 заснован је на чл. 26 *Конвенције СЕ – Заштита и подршка за децу сведоке*, који предвиђа обавезу држава да успоставе специјализовану психосоцијалну подршку за децу сведоке насиља, а који гласи: „1) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да се приликом пружања услуга заштите и подршке жртвама води рачуна о правима и потребама деце сведока свих видова насиља обухваћених Конвенцијом. 2) Мере у складу са овим чланом подразумевају психосоцијално саветовање примерено узрасту деце сведока свих видова насиља обухваћених Конвенцијом, уз дужно поштовање принципа најбољег интереса за дете.”

Слична мера постоји у чл. 62, ст. 2 – *Права детета смештеног у болничку установу ради лечења*, у Нацрту овог закона, где се наводи: „Органи јавне власти и правна лица који пружају услуге болничког лечења, пружају детету и његовим родитељима услугу психосоцијалне помоћи и подршке током болничког лечења детета.”

Право на живот у породици и одржавање личних односа са члановима породице **Члан 42**

Сматрамо да ст. 2, 4 и 5 чл. 42 треба да гласе:

Дете има право да живи с родитељима и право да га родитељи подижу и негују пре свих других, ОСИМ УКОЛИКО ТО НИЈЕ У СУПРОТНОСТИ СА НАЈБОЉИМ ИНТЕРЕСИМА И ДОБРОБИТИ ДЕТЕТА.

Дете има право да успостави и одржава личне односе са родитељем са којим не живи, члановима породице и другим лицима, са којима га везује посебна блискост, ОСИМ УКОЛИКО ТО НИЈЕ У СУПРОТНОСТИ СА НАЈБОЉИМ ИНТЕРЕСИМА И ДОБРОБИТИ ДЕТЕТА.

Право да успостави и одржава личне односе детету се обезбеђује и у случајевима када је родитељ, члан породице или лице са којим је дете везано посебном блискошћу смештен у установу здравствене или социјалне заштите, односно казнено-поправну установу, ОСИМ АКО ТО НЕ ИДЕ НА ШТЕТУ ДОБРОБИТИ ДЕТЕТА.

²¹ <<https://bit.ly/325uUMI>>.

Образложење

У Конвенцији о правима детета²² у чл. 9, у тачки 1 наводи се: „Државе чланице обезбеђују да ниједно дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежни органи на основу судског увида одлуче, у складу с одговарајућим законом и процедурама, да је такво раздвајање неопходно и у најбољем интересу детета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дете или ако живе одвојено па се мора донети одлука о месту становања детета.”

Такође, у истом члану, у тачки 3 стоји: „Државе чланице поштују право детета које је одвојено од једног или оба родитеља да одржава личне односе и непосредне контакте са оба родитеља на сталној основи, осим ако је то у супротности са најбољим интересима детета.”

И у тачки 4: „У случајевима када је раздвајање последица мере коју је предузела држава чланица, као што су притвор, затвор, изгнанство, депортација или смрт (укључујући смрт која из било ког разлога наступи док је на бризи државе) једног или оба родитеља или детета, држава чланица ће, на захтев, родитељима, детету или, ако је такав случај, другом члану породице обезбедити основне информације о месту боравка одсутног члана/чланова породице ако давање такве информације не иде на штету добробити детета. Државе чланице се надаље старају да подношење таквог захтева само по себи не повлачи никакве штетне последице за заинтересовано лице/лица.”

У Конвенцији СЕ у чл. 31 – Старатељство, право на посету и безбедност наводи се: „1) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да, приликом доделе старатељства и права на посету деце, случајеви насиља обухваћени овом конвенцијом буду узети у обзир. 2) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да остваривање сваког права на посету, односно старатељство не угрожава права и безбедност жртве или деце.”

Обавезе и одговорности родитеља Члан 43

Сматрамо да ст. 8 чл. 43 треба допунити, тако да сада гласи:

Родитељи су дужни да штите дете од свих облика насиља, занемаривања, и експлоатације, КАО И ОД СВЕДОЧЕЊА, ОДНОСНО ОД ИЗЛОЖЕНОСТИ БИЛО КОМ ОБЛИКУ НАСИЉА, КОЈЕ ТАЈ РОДИТЕЉ ВРШИ ПРЕМА ДРУГОМ РОДИТЕЉУ ИЛИ ТРЕЋЕМ ЛИЦУ и да се уздрже од телесног кажњавања и телесног ограничавања детета, употребе физичке силе према детету и сваког другог нехуманог, понижавајућег и омаловажавајућег поступка према детету.

Образложење

Детаљно образложење је наведено у образложењу предлога измена чл. 26 Нацрта закона.

²²

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_konvencije_ujedinjenih_nacija_o_pravima_deteta.html.

Подршка детету и породици

Члан 44

Сматрамо да ст. 2 чл. 44 треба додати тач. 5, која гласи:

Помоћ и подршка укључују између осталог и:

- 1) психосоцијално, здравствено и правно саветовање и едукацију у вези подизања, неге, школовања и развоја детета;
- 2) информисање и упућивање на остваривање права и коришћење услуга из области образовања, социјалне и здравствене заштите;
- 3) процену потреба, индивидуалних способности и интересовања детета ради подстицања оптималног развоја и укључивања у образовне, културне, рекреативне и друге активности;
- 4) помоћ у ситуацијама кризе и превладавању конфликта;
- 5) ПОМОЋ И ЗАШТИТУ ОД ЗАНЕМАРИВАЊА, ЗЛОСТАВЉАЊА И НАСИЉА, УКЉУЧУЈУЋИ У ТО И СВЕДОЧЕЊЕ И ИЗЛОЖЕНОСТ БИЛО КОМ ОБЛИКУ НАСИЉА, ПРУЖАЊЕМ ПОДРШКЕ НЕНАСИЛНОМ РОДИТЕЉУ.

Образложење

Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, у тачки 6 наводи: „Деца се сматрају жртвама насиља у породици не само када га директно трпе већ и када су изложена актима насиља, које један члан породице врши над другим члановима, као сведоци. (...) Из тог разлога, неопходно је обезбедити да се, приликом пружања услуге и помоћи жртвама насиља у породици са децом која су била сведоци насиља, и њихова права и потребе обавезно узму у обзир. (...) У овим случајевима потребно је комплементарно применити и Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања. (...) Све услуге које се пружају деци сведоцима насиља у породици и другим нарочито рањивим члановима породице морају се предузимати у складу са њиховим најбољим интересом.“

Општи протокол у тачки 8 – Општи принципи у заштити жртва насиља у породици наводи да сви стручњаци који су ангажовани у организовању заштите и подршке жртвама породичног насиља треба да се придржавају општеприхваћених принципа, између осталих: 2. Безбедност и добробит детета осигурањем безбедности и подршке аутономије ненасилног родитеља.

Конвенција СЕ у чл. 26 – Заштита и подршка за децу сведоке наводи: „1) Стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да се приликом пружања услуга заштите и подршке жртвама води рачуна о правима и потребама деце сведока свих видова насиља обухваћених Конвенцијом. 2) Мере у складу са овим чланом подразумевају психосоцијално саветовање примерено узрасту деце сведока свих видова насиља обухваћених Конвенцијом, уз дужно поштовање принципа најбољег интереса за дете.

Права детета смештеног ван куће

Члан 48

Сматрамо да ст. 6 чл. 48 треба прецизирати тако да гласи:

Дете има право на доступан и независан притужбени поступак У СКЛАДУ СА ЧЛ. 7 ЗАКОНА.

Образложење

Како би дете могло да се користи својим правом на доступан и независни притужбени поступак, нужно је да постоји могућност да му се постави лице за подршку (особа од поверења), које детету пружа психолошку подршку како би могло да користи независни притужбени поступак. Таква мера је предвиђена и у чл. 7 – *Положај детета у судским и управним поступцима*, у овом Нацрту закона.

Спајање породице Члан 50

Сматрамо да чл. 50 треба изменити тако да гласи:

ОРГАНИ ЈАВНЕ ВЛАСТИ ДУЖНИ СУ ДА ПОСТУПАЈУ БЕЗ ОДЛАГАЊА ПРИЛИКОМ ОДЛУЧИВАЊА О ПРАВУ НА СПАЈАЊЕ ПОРОДИЦЕ ИЛИ ОДРЖАВАЊУ ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕТЕТА СА РОДИТЕЉЕМ.

Општа напомена:

Сматрамо да овај члан није могуће спроводити у пракси без уважавања и упућивања на прописе којима се у ширем смислу уређује питање кретања и боравка странаца, азила и привремене заштите, као и на прописе који се односе на кретање држављана Републике Србије. Сама чињеница настајења лица у некој земљи не може бити једини параметар, који ће се користити ради доношења одлуке о могућности изласка/уласка или боравка на одређеној територији, те је у том смислу важно узети у обзир и питање правног статуса, држављанства и постојања одређених мера које су према неком лицу изречене. Додатно, треба узети у обзир и богату праксу Европског суда за људска права у вези са чланом 8 ЕКЉП-а, као и одредбе Директиве о спајању породица 2003/86/EZ и становишта Европског суда правде (у виду смерница јер Република Србија није формално обавезана овим стандардима). Услед значајног броја позитивно правних прописа релевантних за питања кретања, уласка, изласка и боравка странаца и држављана Републике Србије, а како би се избегло пренормирање у оквиру овог члана, предлог за измену овог члана иде ка прокламовању обавезе поштовања принципа спајања породице гарантованог како међународним правним оквиром, тако и позитивним прописима Републике Србије, уз додатну обавезу хитног поступања.

Путовање и прелазак границе Члан 51

Сматрамо да у ст. 1 чл. 51 треба додати НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, тако да сада гласи:

ДЕТЕ ОД НАВРШЕНЕ 14. ГОДИНЕ ЖИВОТА МОЖЕ САМО ДА ПУТУЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ УЗ САГЛАСНОСТ ОБА РОДИТЕЉА, ОДНОСНО РОДИТЕЉА КОЈИ САМОСТАЛНО ВРШИ РОДИТЕЉСКО ПРАВА ИЛИ СТАРАТЕЉА, А ОД 16. ГОДИНЕ БЕЗ САГЛАСНОСТИ.

Образложење

Уколико је интенција била да се између става 1 и става 2 и 3 направи дистинкција у вези са путовањима и преласком границе, онда је важно прецизирати да путовање подразумева кретање и боравак унутра територије Републике Србије. Када је реч о члану 2 и 3, сматрамо да су одредбе Нацрта у директној колизији са одредбама Закона о граничној контроли, који у члану 54 уређује питање преласка државне границе малолетног лица. Чланом 54 прописује се различито поступање у односу на дете које је навршило 16 година и на дете млађег од 16 година, те је по нашем мишљењу важно

предвидети норму којом ће се избећи правна несигурност услед неусаглашених норми прописа исте правне снаге.

Право детета на самостални пристанак на медицинску меру **Члан 60**

Сматрамо да у ст. 2 чл. 60 треба избрисати речи *а иста је битна за здравље детета*, као и да треба изменити и ускладити ст. 4 са чл. 11 Закона о правима пацијената, тако да сада гласи:

АКО ДЕТЕ КОЈЕ ЈЕ НАВРШИЛО 15. ГОДИНУ ЖИВОТА И СПОСОБНО ЈЕ ЗА РАСУЂИВАЊЕ ОДБИЈЕ ПРЕДЛОЖЕНУ МЕДИЦИНСКУ МЕРУ, НАДЛЕЖАН ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИК ДУЖАН ЈЕ ДА ПРИСТАНАК ЗАТРАЖИ ОД ЗАКОНСКОГ ЗАСТУПНИКА ДЕТЕТА.

Сматрамо да чл. 60, ст. 4. треба ускладити са чл. 11 Закона о правима пацијената, тако да гласи:

НАДЛЕЖНИ ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИК ДУЖАН ЈЕ ДА НА НАЧИН КОЈИ ЈЕ РАЗУМЉИВ ДЕТЕТУ, ВОДЕЋИ РАЧУНА О ЊЕГОВОЈ ЗРЕЛОСТИ И ЕМОЦИОНАЛНОМ СТАЊУ, ПРУЖИ СВЕ ПОТРЕБНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ ЗА ФОРМИРАЊЕ МИШЉЕЊА. АКО НАДЛЕЖНИ ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИК ПРОЦЕНИ ДА ДЕТЕ, ИЗ БИЛО КОГ РАЗЛОГА, НЕ РАЗУМЕ ДАТО ОБАВЕШТЕЊЕ, ОБАВЕШТЕЊЕ СЕ ДАЈЕ РОДИТЕЉУ ИЛИ ЗАКОНСКОМ ЗАСТУПНИКУ.

НАДЛЕЖНИ ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИК МОЖЕ, ИЗУЗЕТНО, ПРЕЂУТАТИ ДИЈАГНОЗУ, ТОК ПРЕДЛОЖЕНЕ МЕДИЦИНСКЕ МЕРЕ И ЊЕНЕ РИЗИКЕ, ИЛИ ОБАВЕШТЕЊЕ О ТОМЕ УМАЊИТИ, АКО ПОСТОЈИ ОЗБИЉНА ОПАСНОСТ ДА ЋЕ ОБАВЕШТЕЊЕМ ЗНАТНО НАШКОДИТИ ЗДРАВЉУ ДЕТЕТА. У ТОМ СЛУЧАЈУ ОБАВЕШТЕЊЕ СЕ ДАЈЕ РОДИТЕЉУ ИЛИ ЗАКОНСКОМ ЗАСТУПНИКУ.

Образложење

Неопходно је одредбе чл. 60, став 2 ускладити са одредбама чл. 19 Закона о правима пацијената (*Сл. гласник РС*, бр. 45/2013 и 25/2019 – др. закон), тако што ће бити избачене речи: *а иста је битна за здравље детета*, јер се сходно Закону о правима пацијената не тражи овај додатни услов за обавезно тражење пристанка законског заступника. Сматрамо да је овај додатни услов сувишан, с обзиром на то да је, сходно одредбама чл. 2, ст. 1, тачка 2 Закона о правима пацијента, медицинска мера дефинисана као здравствена услуга, која се пружа у превентивне, дијагностичке, терапијске и рехабилитационе сврхе, што имплицира да је по својој природи битна за здравље, јер у супротном не би ни било услова за њену примену.

Такође, став 4 Нацрта закона потребно је изменити и ускладити га са чл. 11 Закона о правима пацијената, јер је пружање релевантних информација о здравственом стању и предложеној медицинској мери, које су неопходне за формирање мишљења, обавеза надлежних здравствених радника, а не родитеља или законских заступника. Штавише, сходно члану 11, ст. 8, током остваривања здравствене заштите, дете које је способно за расуђивање има право на поверљиво саветовање и без пристанка родитеља када је то у његовом најбољем интересу.

Право на образовање **Члан 66**

Сматрамо да ст. 5 чл. 66 треба ускладити са одредбама Закона о основама система образовања и васпитања, тако да сада гласи:

Дете има право на заштиту од свих облика дискриминације, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА, ПОНАШАЊА КОЈА ВРЕЂАЈУ УГЛЕД, ЧАСТ ИЛИ ДОСТОЈАНСТВО, кроз наставни програм и методе рада у школи и у свим другим облицима образовања.

Образложење

Закон о основама система образовања и васпитања²³ садржи три члана забране: чл. 110 – *Забрана дискриминације*, чл. 111 – *Забрана насиља, злостављања и занемаривања*, чл. 112 – *Забрана понашања које вређа углед, част или достојанство*. Сва три треба да буду укључена у став који у овом Нацрту закона регулише право детета да буде заштићено од забрањених понашања.

Циљеви образовања

Члан 68

Сматрамо да у ст. 1 чл. 68 треба додати тачку 9, а из тачке 10 избрисати речи „једнакост полова“, тако да сада гласи:

Органи јавне власти су дужни обезбедити да образовање детета буде усмерено на:

1. развој дететове личности, талената и менталних и физичких способности до његових/њених крајњих граница, пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој детета, у складу са његовим/њеним узрастом, развојним могућностима и интересовањима;
2. стицање квалитетних и употребљивих знања и вештина, и развој стваралачких и других способности;
3. развијање умећа примене стечених вештина и знања;
4. укључивање детета у образовне и професионалне процесе на националном и међународном нивоу;
5. развијање и неговање здравих животних стилова и стицање вештина и знања о здрављу у складу са чланом 52 овог закона;
6. развијање и неговање вештине комуницирања и тимског рада;
7. развој поштовања људских права и основних слобода и принципа утврђених Уставом и међународним уговорима, које је Србија прихватила;
8. развој поштовања дететових родитеља, његовог/њеног културног идентитета, језика и вредности, националних вредности земље у којој дете живи, земље из које потиче и цивилизација различитих од његове/њене сопствене;
9. РАЗВИЈАЊЕ ЈЕДНАКОСТИ ЖЕНА И МУШКАРАЦА, НЕСТЕРЕОТИПНИХ РОДНИХ УЛОГА, УЗАЈАМНОГ ПОШТОВАЊА, НЕНАСИЛНОГ РАЗРЕШЕЊА СУКОБА У МЕЂУЉУДСКИМ ОДНОСИМА И РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА, КАО И ПРАВА НА ЛИЧНИ ИНТЕГРИТЕТ;
10. припремање детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања, мира, толеранције, ~~једнакости полова~~, пријатељства међу народима, етничким, националним и верским групама и са лицима која припадају мањинским групама;
11. развој поштовања према животној средини, укључујући поштивање према биљном и животињском свету.

²³ <https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.pdf>.

Образложење

Конвенција СЕ у чл. 14 – *Образовање* наводи: „1) Према потреби, стране се обавезују да предузму неопходне кораке за увођење наставног материјала о питањима као што су: једнакости жена и мушкараца, нестереотипних родних улога, узајамног поштовања, ненасилног разрешења сукоба у међуљудским односима, родно заснованог насиља над женама и права на лични интегритет – у званично наставно градиво прилагођено способностима ученика на свим нивоима образовања. 2) Стране се обавезују да предузму све неопходне кораке и промовишу начела из става 1. овог члана у неформалним образовним установама, као и у спорту, културним и рекреативним установама и у средствима јавног информисања.“

У *Закључним запажањима у вези са Четвртим периодичном извештајем Републике Србије*²⁴ Комитет УН за елиминацију свих облика дискриминације жена наводи у парафу 33, у тачки а) „да је образовање под утицајем све доминантније политичке агенде против родне равноправности, која се преводи у стереотипне садржаје наставног материјала, због широко распрострањених дискриминаторних родних стереотипија међу претежно мушким наставним особљем, због родне сегрегације у образовању, као и због алармантно широко распрострањеног родно заснованог насиља, посебно сексуалног насиља у школи, у контексту повлачења предложеног наставног средства о сексуалности и сексуалном насиљу 2016. године“. У параграфу 34 Комитет позива државу уговорницу да побољша сектор образовања у складу са општом препоруком Комитета бр. 36 и препоручује да држава потписница: „а) развије садржаје о родној дискриминацији и родној равноправности, као и родно осетљиве садржаје прилагођене узрасту и уведе их у наставне планове и програме, те у уџбенике на свим нивоима образовања.“

Права деце страних држављана без пратње у Србији **Члан 71**

Сматрамо да ст. 1 чл. 71 треба брисати.

Образложење

Као што је наглашено и у образложењу предлога за допуне члана 3, пресудно је важно да Нацрт препозна надлежност у односу на сву децу стране држављане, као и децу без држављанства. У том смислу, сматрамо да је неоправдано и супротно међународним стандардима да се права из овог закона искључиво признају деци без пратње, јер то није ситуација ни са домаћим држављанима. Према нашем мишљењу, када је реч о деци без пратње, потребно је предвидети само додатне гаранције, којима би се одговорило на њихов посебно рањив положај. У том смислу, приликом прописивања посебних гаранција треба у обзир узети и одредбе Закона о азилу и привременој заштити, као и одредбе Закона о странцима, које детаљно уређују поступање према малолетницима без пратње и чије одредбе су у великој мери усклађене са стандардима Европске уније и Општим коментарима број 6 Комитета за права детета, који се специфично бави поступањем према раздвојеној деци и деци без пратње.

Заштита и права детета азиланта и детета избеглице **Члан 72**

Сматрамо да треба изменити назив члана, тако да гласи **Заштита и права детета које тражи азил и деце којима је признат азил.**

²⁴ <<https://www.ljudskaprava.gov.rs/sr/node/156>>.

Сматрамо да ст. 1, 4 и 5 чл. 72 треба брисати, ст. 2 и 3 изменити и предвидети нови чл. 73, тако да гласе:

НАДЛЕЖНИ ОРГАН У ПОСТУПКУ АЗИЛА ДУЖАН ЈЕ ДА РИЗИКЕ ОД ПРОГОНА И ЧИЊЕЊА ОЗБИЛНЕ НЕПРАВДЕ ТУМАЧИ УЗ ДУЖНУ ПАЖЊУ, УВАЖАВАЈУЋИ ЧИЊЕНИЦУ ДА ЈЕ ПОДНОСИЛАЦ ЗАХТЕВА ДЕТЕ.

ПРИЛИКОМ ПОСТУПАЊА ПРЕМА ДЕЦИ ТРАЖИОЦИМА АЗИЛА И ДЕЦИ КОЈОЈ ЈЕ ПРИЗНАТ АЗИЛ У ОБЗИР СЕ УЗИМА ДОБРОБИТ, СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ И ПОРЕКЛО МАЛОЛЕТНОГ ЛИЦА, МИШЉЕЊЕ МАЛОЛЕТНОГ ЛИЦА ЗАВИСНО ОД ЊЕГОВОГ УЗРАСТА И ЗРЕЛОСТИ, НАЧЕЛО ЈЕДИНСТВА ПОРОДИЦЕ, КАО И ЗАШТИТА И БЕЗБЕДНОСТ МАЛОЛЕТНОГ ЛИЦА, ПОСЕБНО АКО ПОСТОЈИ СУМЊА ДА ЈЕ МАЛОЛЕТНО ЛИЦЕ ЖРТВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА ИЛИ ЖРТВА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ДРУГИХ ОБЛИКА РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА.

ЗАБРАНА УДАЉЕЊА ЧЛАН 73

ДЕТЕ НЕ СМЕ БИТИ ПРОТЕРАНО ИЛИ ВРАЋЕНО НА ТЕРИТОРИЈУ ГДЕ БИ ЊЕГОВ ЖИВОТ ИЛИ СЛОБОДА БИЛИ УГРОЖЕНИ ЗБОГ ЊЕГОВЕ РАСЕ, ВЕРОИСПОВЕСТИ, НАЦИОНАЛНЕ ПРИПАДНОСТИ, ПРИПАДНОСТИ ОДРЕЂЕНОЈ ДРУШТВЕНОЈ ГРУПИ ИЛИ ЗБОГ ПОЛИТИЧКОГ УВЕРЕЊА.

ДЕТЕ НЕ СМЕ БИТИ УДАЉЕНО НА ТЕРИТОРИЈУ ГДЕ ПОСТОЈИ РИЗИК ДА ЋЕ БИТИ ПОДВРГНУТО ИЗВРШЕЊУ СМРТНЕ КАЗНЕ, МУЧЕЊУ, НЕЧОВЕЧНОМ ИЛИ ПОНИЖАВАЈУЋЕМ ПОСТУПАЊУ ИЛИ КАЖЊАВАЊУ, ОДНОСНО ТАМО ГДЕ МУ ПРЕТИ ОЗБИЉНО КРШЕЊЕ ПРАВА ЗАЈАМЧЕНИХ УСТАВОМ.

Образложење

Назив члана 72 није термилошки усклађен са Законом о азилу и привременој заштити, те је у том смислу неопходно термин азилант изменити и увести термин лица које тражи азил. Даље, Нацрт неоправдано искључује децу којима је, сходно одредбама Закона о азилу и привременој заштити, призната супсидијарна заштита као облик заштите гарантован у Републици Србији. Сходно одредбама Закона о азилу и привременој заштити, лица којима је признат избеглички статус и лица којима је призната супсидијарна заштита готово су изједначена у корпусу гарантованих права након што им је статус признат.

Став 1 потребно је брисати, узимајући у обзир образложење коментара на члан 3 Нацрта.

У погледу става 2, сматрамо да Нацрт неоправдано сужава тумачење разлога прогона навођењем само неких могућих појавних облика, при чему се они не наводе по принципу *exempli causa*, већ по принципу „затворене норме“. Додатно, ставом 2 потпуно се пренебрегавају одредбе Закона о азилу и привременој заштити, којим се уређује поступак азила и гарантовани облици заштите у Републици Србији.

Измене става 3 предложене су ради усклађивања са одредбама Закона о азилу и привременој заштити (члан 10).

Сходно члану 4, поступак азила је уређен посебним поступком, те хитност у поступању може бити прописана само одредбама тог закона, а не и другог закона.

Када је реч о ставу 5, сматрамо да је тај став потребно брисати уз увођење посебног члана 73, којим ће бити уређена забрана удаљења. Обавеза државе да, без могућности увођења било каквих ограничења у свом поступању, мора водити рачуна

о поштовању принципа забране враћања (*non-refoulement*). Овај принцип забрањује државама да протерају особу у другу државу где би та особа била изложена стварном ризику од прогона, односно од кршења људских права. Један је од основних принципа међународног права и поставља једно од најјачих ограничења на суверено право државе да контролише улазак особа на своју територију и право да удаљи странца. Иако настао у оквиру међународног избегличког права, принцип је данас установљен у оквиру међународног права људских права и примењује се на удаљења свих особа, без обзира њихов статус. Тако постављена гаранција прописана је и Уставом Републике Србије, Законом о азилу и привременој заштити и Законом о странцима (који садржи и додатну гаранцију у вези са малолетницима без пратње, члан 83, став 4).

Заштита детета на раду и заштита од експлоатације **Члан 75**

Сматрамо да у ст. 4 чл. 75 треба додати и речи ПРИНУДНО ПРОСЈАЧЕЊЕ, брисати КРИЈУМЧАРЕНЕ ДЕЦЕ и додати речи ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ, тако да сада гласи:

Најгори облици дечјег рада из става 3 овог члана обухватају све облике ропства, обичаје сличне ропству, као што су продаја и ТРГОВИНА ДЕЦОМ, дужничко ропство и кметство, ПРИНУДНО ПРОСЈАЧЕЊЕ, принудни или обавезни рад, укључујући у то и регрутовање деце за учешће у оружаним сукобима, коришћење, набављање и нуђење детета ради проституције, производње порнографије и за порнографске представе, коришћење, набављање или нуђење детета за недозвољене активности, нарочито за производњу и кријумчарење дроге и сваки други рад који је по својој природи и околностима у којима се обавља штетан по здравље, безбедност или морал детета.

Образложење

Имајући у виду да став 6 истог овог члана (75) предвиђа дужност органа јавне власти, правних и физичких лица да детету **обезбеде одговарајућу заштиту на раду и заштиту од експлоатације**, као и раширеност принудног просјачења (не само код деце, али нарочито са децом), сматрамо да је нужно дефинисати ПРИНУДНО ПРОСЈАЧЕЊЕ као један од облика експлоатације деце и као таквог га санкционисати и другим релевантним законима и подзаконским актима. Такође, из наведеног члана потребно је избацити кријумчарење деце, с обзиром на то да не спада у дечји рад и имајући у виду дефиницију кријумчарења, сходно Протоколу УН против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом.²⁵ Иако је ст. 4 члана 75 Нацрта у складу са текстом ратификоване Конвенције МОП број 182 о најгорим облицима дечјег рада из 1999. године, који је преведен на српски језик, скрећемо пажњу да је реч о погрешном преводу термина. Оригинални текст Конвенције, који је на енглеском језику²⁶, не означава кријумчарење као најгори облик дечјег рада, већ најгору форму дечјег рада дефинише на следећи начин:

²⁵ Кријумчарење миграната подразумева обезбеђивање нелегалног уласка у државу чланицу за неко лице које није држављанин и нема у њој стално пребивалиште, а ради стицања, директно или индиректно, финансијске или друге материјалне користи.

²⁶ Оригинална верзија Конвенције доступна је на: <<https://bit.ly/30ZPcVY>>.

„For the purposes of this Convention, the term the worst forms of child labour comprises:

*(a) all forms of slavery or practices similar to slavery, such as the sale and **trafficking of children**, debt bondage and serfdom and forced or compulsory labour, including forced or compulsory recruitment of children for use in armed conflict;*

(b) the use, procuring or offering of a child for prostitution, for the production of pornography or for pornographic performances;

(c) the use, procuring or offering of a child for illicit activities, in particular for the production and trafficking of drugs as defined in the relevant international treaties;

(d) work which, by its nature or the circumstances in which it is carried out, is likely to harm the health, safety or morals of children.”

Мишљење и препоруке

Члан 104

Сматрамо да у чл. 104 треба додати нов став, који гласи:

У СЛУЧАЈУ ПРИЈАВА ПО КОЈИМА ИСТОВРЕМЕНО ПОСТУПАЈУ ЗАШТИТНИК ПРАВА ДЕТЕТА И ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА, БИЋЕ ДОГОВОРЕНО, КАДА ЈЕ ТО СВРСИСХОДНО РАДИ ПРЕИСПИТИВАЊА ПОСТУПАЊА НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА У ОДНОСУ НА СВЕ МАЛОЛЕТНЕ И ПУНОЛЕТНЕ ЧЛАНОВЕ ПОРОДИЦЕ, ЗАЈЕДНИЧКО ПОСТУПАЊЕ И ДОНОШЕЊЕ ОБЈЕДИЊЕНОГ МИШЉЕЊА И ПРЕПОРУКА.

Образложење

Као што показује Посебни извештај Заштитника грађана²⁷, као и документ „Утврђени пропусти у раду надлежних у области заштите жртава у случају породичног и партнерског насиља”²⁸, у ком су наведена утврђења у случајевима убистава жена (фемцид) као последице насиља према женама и утврђења у случајевима насиља у породици у вези са злостављањем и занемаривањем деце, ова два феномена су блиско повезана, те је нужно да се предвиди могућност да Заштитник права детета може да, када је то одговарајуће, заједно са Заштитником права грађана издаје обједињена мишљења и препоруке.

²⁷ <<https://bit.ly/30Rug3C>>.

²⁸ <<https://bit.ly/2MsSwnm>>.

Израду амандмана подржала је Европска унија својим програмом „Civil Society Facility“ у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА). За садржај ове публикације одговоран је искључиво издавач, а изнети ставови не представљају нужно и ставове ЕУ.